

PONÈNCIES - TAULES RODONES - EXPOSICIONS - NETWORKING
Cluster comarcal activació econòmica
· Emprenedoria
· Networking Inter-Provincial tots els sectors

Inscripcions i informació: <https://ceeicastellon.emprenemjunts.e> e-mail: programa@actiben.com / Tel. 626890582

FINANCIA:	ORGANITZA:	PATROCINEN:	PARTICIPEN:				
 GENERALITAT VALENCIANA	 Ajuntament de Benicarló	 20G	 Actiben	 aosal CV	 acciómate	 alt	 FECAP
 IACE	 CEEI CASTELLÓN	 INEOS Composites	 UJI UNIVERSITAT JAUME I	 GLO BA LIS	 la niuada	 BNI	 Club Empresarial de Benicarló

F. Xavier Molina Morales

AERT-UJI

CÀTEDRA DE TRANSFORMACIÓ DEL MODEL ECONÒMIC GVA-UJI

CONTINGUT

1, 2, 3, 4

1

**PRESENTACIÓ DE LA CÀTEDRA DE TRANSFORMACIÓ DEL MODEL ECONÒMIC
UJI-GVA**

2

ELS CLÚSTERS INDUSTRIALS

3

EL CAPITAL SOCIAL

4

LA IMPLEMENTACIÓ D'UNA POLÍTICA DE CLÚSTERS

COORDINACIÓ DE LA XARXA DE CÀTEDRES REALITZADES PER LA CÀTEDRA DE TRANSFORMACIÓ DEL MODEL ECONÒMIC

BLOC 1: INVESTIGACIÓ

BLOC 2: JORNADES, TALLERS O EVENTS DE DIFUSIÓ I FORMACIÓ

BLOC 3: INFORMES I DOCUMENTS

Xavier Molina
Lluís Martínez
David Valiente
Victor del Corte
Xavier Raso
Andrei Serbanescu

Recerca Càtedra UJI-GVA. Històric

2019

1.-REVISIÓ DE LA DOCUMENTACIÓ A PARTIR DE LES FONTS EXISTENTS SOBRE LA SITUACIÓ ACTUAL EN EL ÀMBIT VALENCIÀ

2.-GREEN INNOVATION IN SPAIN. A SOCIAL CAPITAL APPROACH

3.- RECOLLIDA D'INFORMACIÓ A TRAVÉS DE LA INTERACCIÓ AMB EXPERTS EN LES TEMÀTIQUES RELACIONADES, I ACTORS RELLEVANTS I REPRESENTATius EN LA REALITAT VALENCIANA RELACIONADES AMB EL SECTOR ENERGÈTIC

4.-RED DE RESPUESTAS SOCIALES ANTE LA CRISIS SANITARIA DEL COVID-19: ANÁLISIS PARA LA COMUNIDAD VALENCIANA

2020

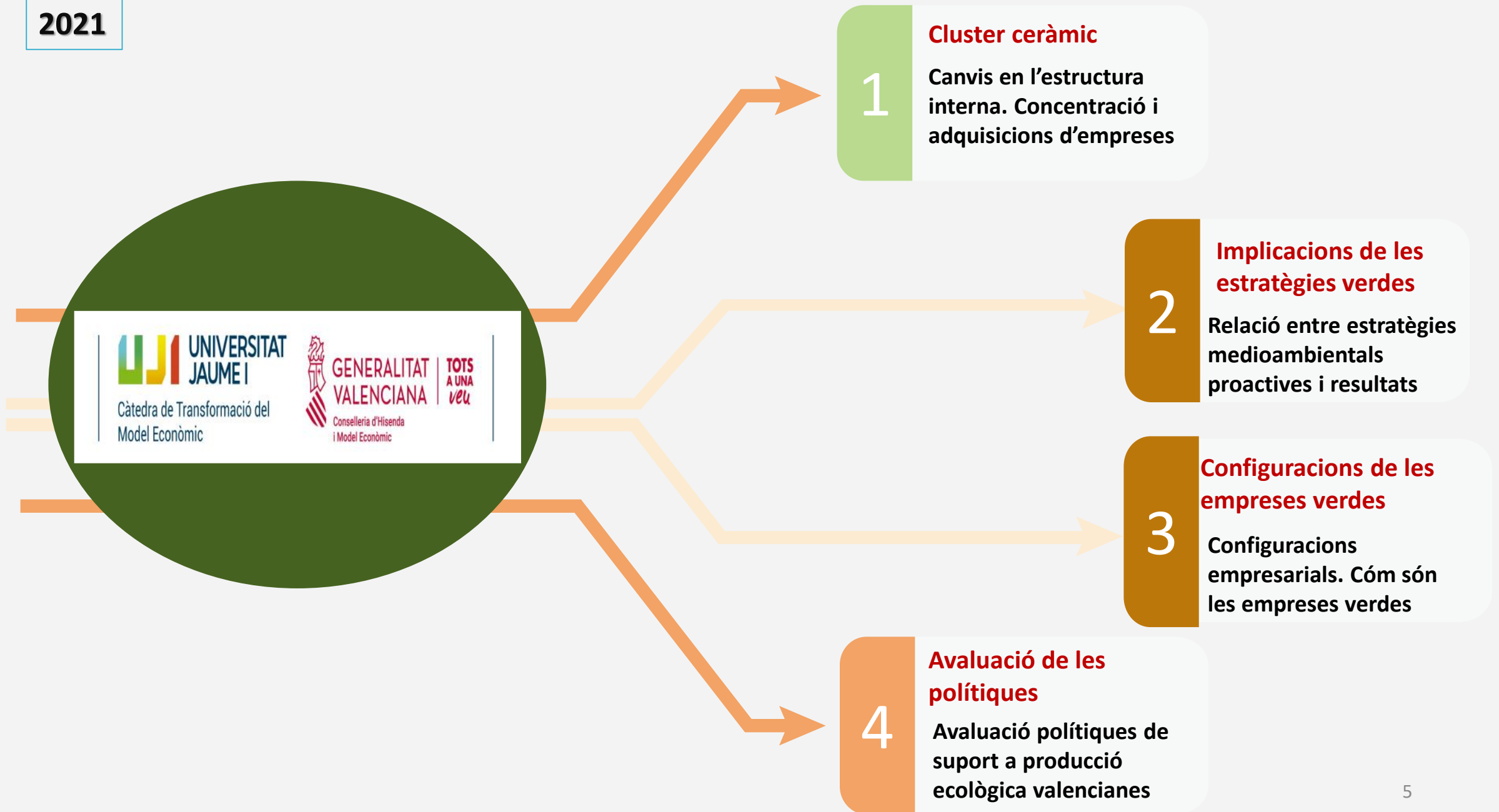
5.- ELS EFECTES DE LA COVID_19 EN LA RELOCALITZACIÓ INDUSTRIAL EN L'ECONOMIA VALENCIANA

6.- ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY IN CLUSTERS: MORE THAN INEVITABLE COSTS TO BE INCURRED?

7.- LOS EFECTOS DE LA COVID 19 EN EL MODELO DE DESARROLLO SOSTENIBLE DE LAS EMPRESAS. ANÁLISIS DE LAS PROPUESTAS REALIZADAS EN EL ÁMBITO ACADÉMICO

8.- ESTUDIO SOBRE EL GRADO DE IMPLEMENTACIÓN DE ESTRATEGIAS MEDIOAMBIENTALES EN EL SECTOR CERÁMIC

2021

**CONGRES DE L'ASSOCIACIÓ ESPANYOLA DE
CIÈNCIA REGIONAL (AECR)**

**IV INTERNATIONAL CONFERENCE ON
CLUSTER– RETHINKING CLUSTERS**

**INTERNATIONAL CONGRESS ON ENTREPRENEURIAL
MOTIVATION (ICEM 2021)**

CO-ORGANITZACIÓ WORKSHOP: “ECONVAL” 2021

**PARTICIPACIÓ/CO-ORGANITZACIÓ DEL FÒRUM DE
PENSAMENT SOBRE L'INDUSTRIA CERÀMICA.
COL·LABORACIÓ AMB ATC**

**PARTICIPACIÓ/CO-ORGANITZACIÓ CONGRÉS
“TÈCNIC CERÀMIC” ATC**

**MÓDUL DE DOCÈNCIA UNIVERSITARIA AL MASTER DE
DESENVOLUPAMENT LOCAL. COL·LABORACIÓ AMB
l'IIDL.**

**JORNADA DE DEBAT AL CLUB DE
QUALITAT DE CASTELLÓ.**

**CO-ORGANITZACIÓ DEL CONGRES DE LA
ASSOCIACIÓ ESPANYOLA D'ECONOMÍA DE L'ENERGIA
(AEEE)**

2

ELS CLÚSTERS INDUSTRIALS

CONCEPTES QUE REPLEGUEN LA IDEA DE TERRITORI I DESENVOLUPAMENT

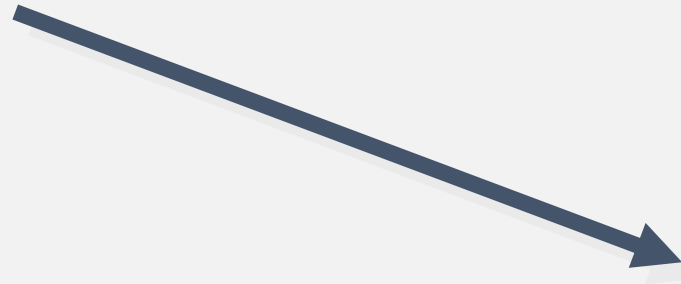
TERRITORI i desenvolupament

Clúster industrial

Districte industrial

Sistema nacional /
regional d'innovació

Molts actors (empreses, institucions i organitzacions de suport) objectius compartits i comuns dins d'uns límits geogràfics

Els **CLÚSTERS** són: Concentracions d'empreses interconnectades, proveïdors especialitzats, proveïdors de serveis, empreses d'activitats relacionades i institucions associades (per exemple: universitats, agències públiques, associacions empresarials, etc.) en una activitat particular que competeixen i també cooperen (Porter, 1998: 197-198).

PARTICIPANTS DEL CLUSTER

EMPRESES FINALS

L'activitat que defineix el clúster, el producte o servei final.

EMPRESES ESPECIALITZADES

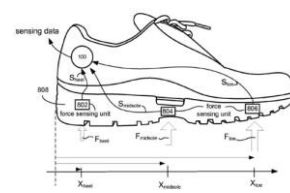
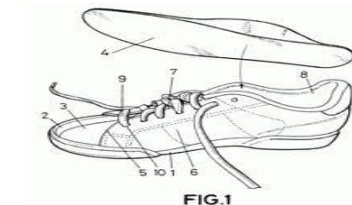
Proveïdors de components, materials i matèries primeres.

EMPRESES INTEGRADES

Activitats que pertanyen a altres indústries però que estan integrades al districte. Transport, serveis financers, etc.

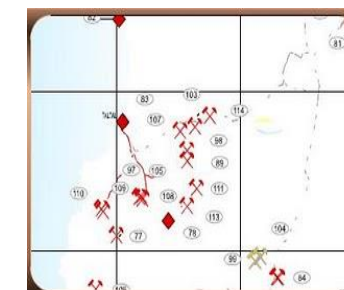
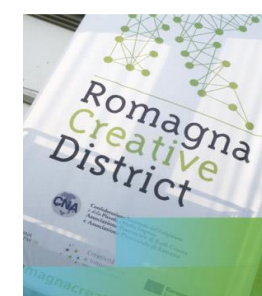
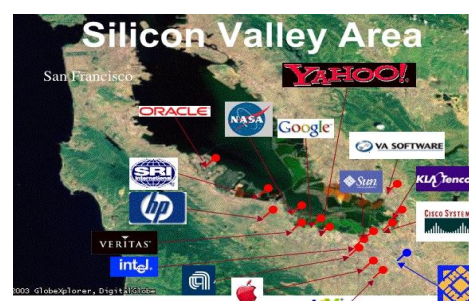
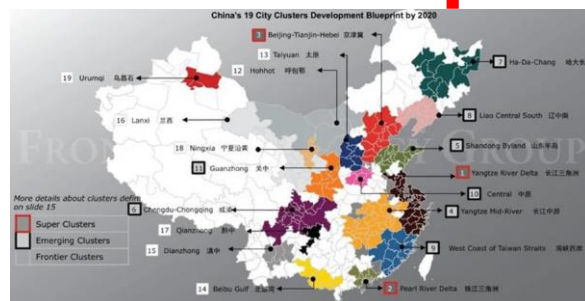
INSTITUCIONS LOCALS

Institucions locals, regionals, nacionals que afecten el funcionament del districte. Associacions empresarials, professionals, universitats, centres de recerca, etc.

Hi ha clústers a:

A tots els sectors: indústries *tradicionals* (moble, calçat, tèxtil, etc.), *High Tech* (biotecnologia, nanotecnologia, aeroespacial, etc.) **A tots els territoris:** Silicon Valley (US), Jutlàndia (Dinamarca), Terza Italia, China etc., incloent els països en vies de desenvolupament

CARACTERÍSTIQUES DEL MODEL

- Les PIMEs poden superar les diseconomies d'escala a partir de la cooperació, acords etc.
- Poden ser innovadors encara que no es replegue en els indicadors convencionals d'innovació.
- La proximitat facilita la cooperació, pot generar confiança, compartir interessos comuns, etc.
- En ocasions es combina la cooperació i la competència.
- La globalització no ha frenat la concentració territorial.
- No cal ser autosuficients poden participar de cadenes globals de valor.

PRINCIPALS REPTES ACTUALS

- Els clústers no proveeixen de forma eficient tots els inputs necessaris davant dels proveïdors globals, i això passa no només amb els inputs vinculats a les activitats productives.
- La predominança dels elements de mercat davant dels productius exigeix de les empreses del clúster un control més gran dels canals de distribució i potenciació de marca.
- Les empreses del clúster han de diversificar-se cap a productes i serveis més especialitzats, de manera que han de redimensionar els seus mercats.
- Amenaça d'entrada de grans grups internacionals particularment fons d'inversió

3

EL CAPITAL SOCIAL

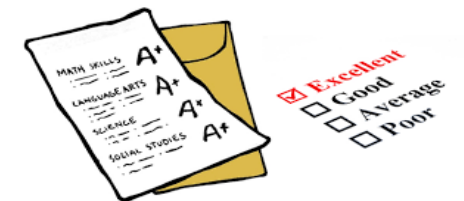
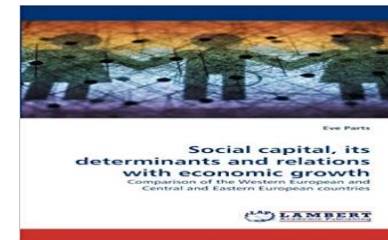
Per què cal el concepte del capital social?

Un concepte és necessari quan un determinat fenomen no es pot explicar amb el cos teòric existent.

1.- Les accions econòmiques estan inserides (embedded) en relacions socials

2.- Els comportaments i resultats de les empreses no s'expliquen totalment per raons econòmiques.

Per exemple, les decisions que estan basades en la confiança, la reciprocitat o la solidaritat més que no pas en la racionalitat econòmica (homo economicus). No comprem a qui ofereix la millor oferta, sinó a qui tenim més confiança...

DEFINICIONS I DIMENSIONS DEL CAPITAL SOCIAL

ELS RECURSOS RELACIONALS EL CAPITAL SOCIAL

Conceptes

El Capital Social constitueix els recursos relacionals que un actor (individu, organització, regió...) posseeix a partir de la seua xarxa de relacions (Bourdieu i Wacquant, 1992). El capital social és el capital que una persona, organització o regió genera i pot explotar i, que a diferència d'altres formes de capital (financer, físic, o humà) ve donat per l'entramat de relacions, de tota mena, que un actor manté.

Advantages

Els resultats d'una organització (empresa) es poden explicar, almenys en part per la posició ocupa i les característiques de la xarxa de relacions

Aportació al desenvolupament local

El grau de desenvolupament d'un territori es pot mesurar pel grau de desenvolupament del capital social. Això té a veure amb el grau d'associacionisme, la creació de valors i les normes comunes, l'actitud cooperativa o l'existència de confiança entre els agents.

CONFIGURACIONS DEL CAPITAL SOCIAL

Ben connectats, però com?

Dimensió relacional

- *(Strong ties) és quan dos actors mantenen una relació freqüent i propera.*
- *(Weak ties) és quan dos actors mantenen una relació distant i poc freqüent*

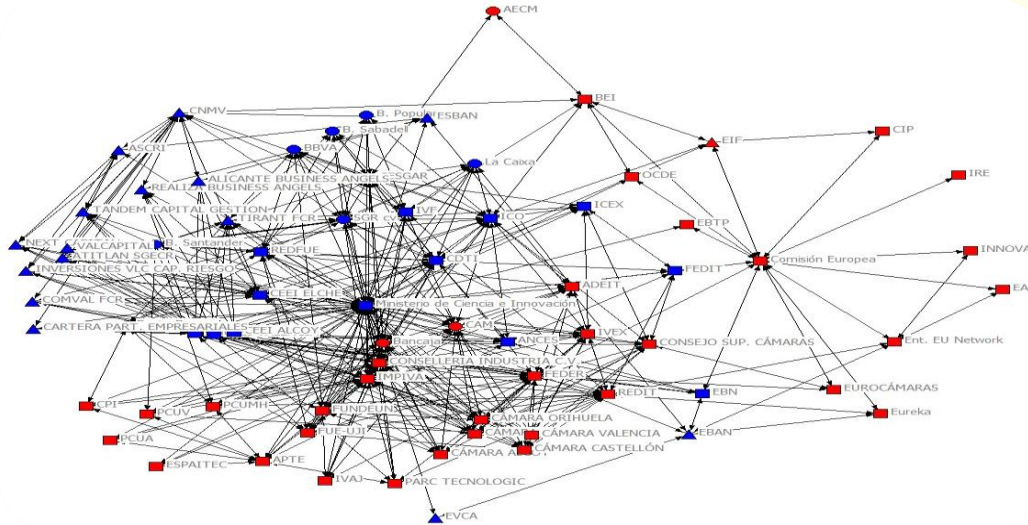
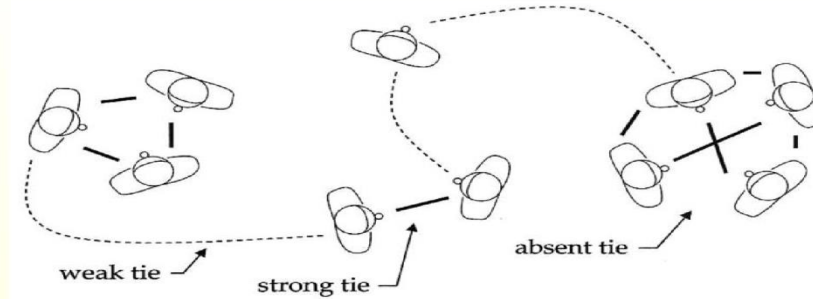
Dimensió Cognitiva

L'alta cohesió passa quan dos actors comparteixen cultures, normes i valors.

Dimensió estructural

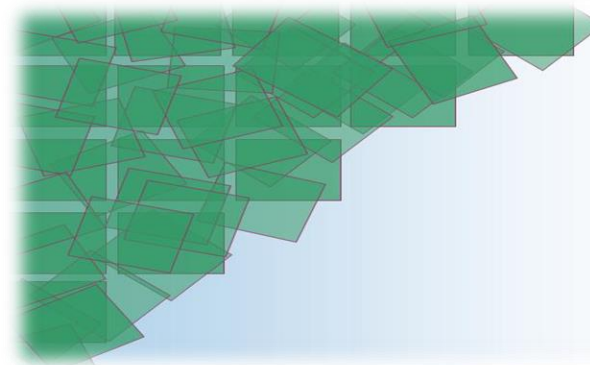
L'estructura densa passa quan hi ha un alt nivell de connexions a la xarxa, en contrast amb una estructura dispersa.

Dimensió relacional. Les relacions, els enllaços poden ser forts o febles)

Dimensió estructural.
L'estructura pot ser densa o dispersa.

Dimensió cognitiva. *El grau de cohesió, el grau en què els actors comparteixen un mateix llenguatge, cultura, etc.*

FORMES DE CAPITAL SOCIAL

BONDED CAPITAL

EL CAPITAL SOCIAL COM A FONT DE CONFIANÇA I COOPERACIÓ

Strong ties (vincles forts)

Estructura densa

Alta cohesió

Fa referència a les connexions entre els afins o el reforçament de l'homogeneïtat. Una xarxa densa, amb fronteres molt marcades, on els actors es coneixen els uns als altres. Pot generar valors i normes compartits entre altres confiança, solidaritat, reciprocitat, etc.. les relacions són repetitives, freqüents i a llarg termini. Afavoreix la transmissió de coneixement tàcit.

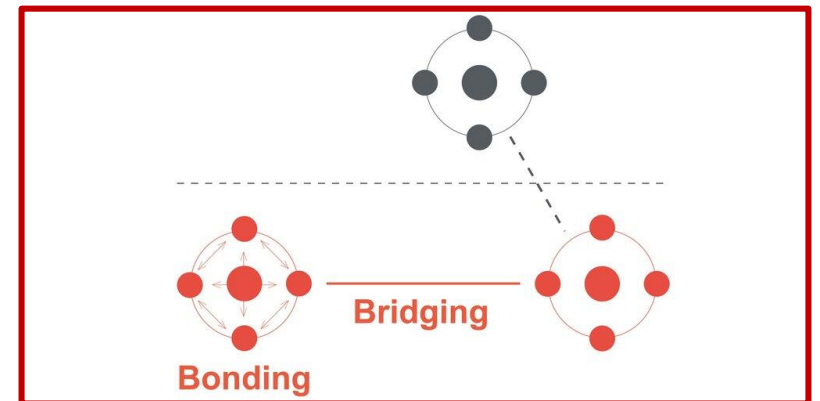
BRIDGING CAPITAL

EL CAPITAL SOCIAL COM A FONT D'INFORMACIÓ I CONEIXEMENT

Weak ties (vincles febles)

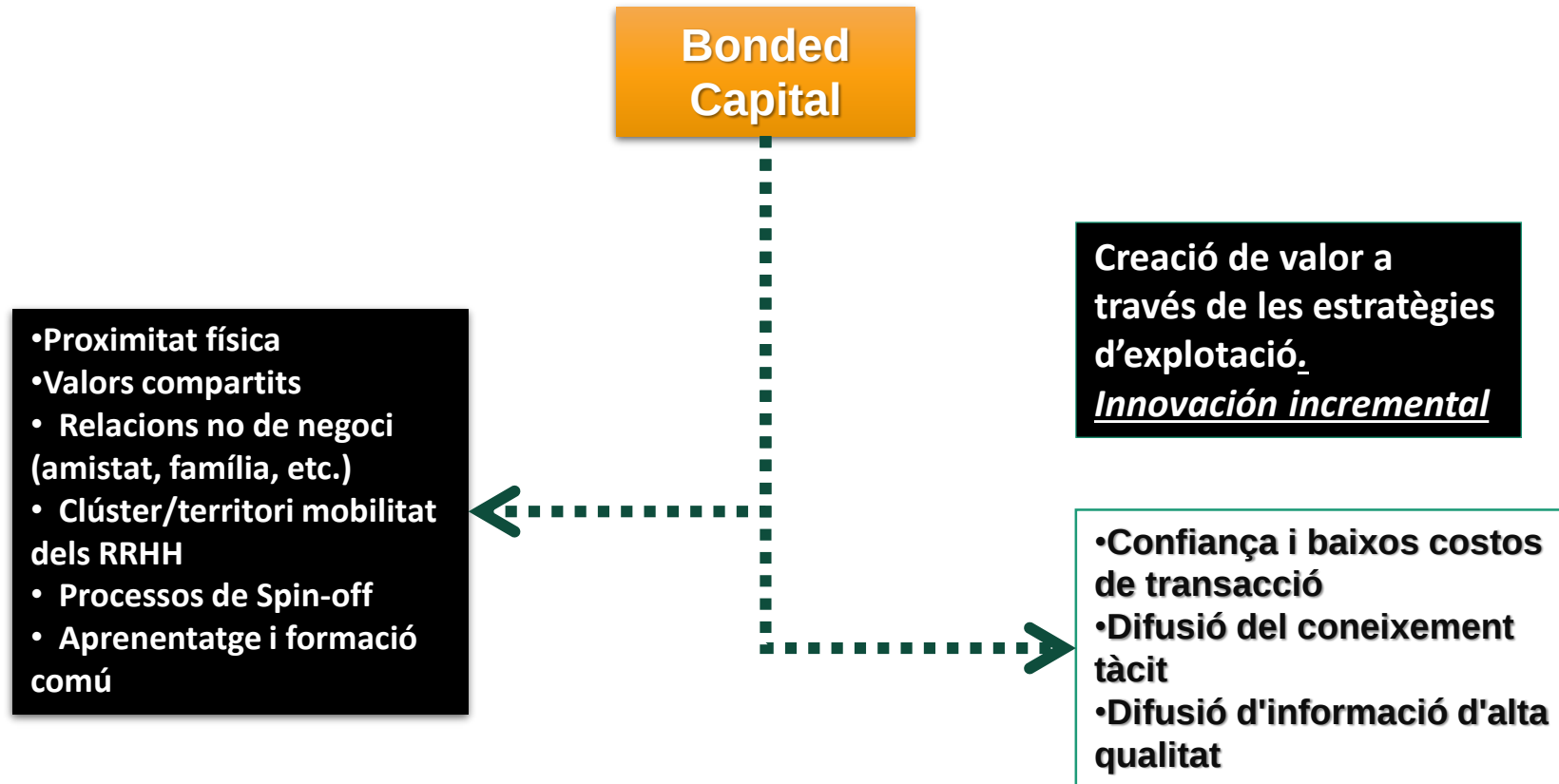
Estructura dispersa

Baixa cohesió, diversitat

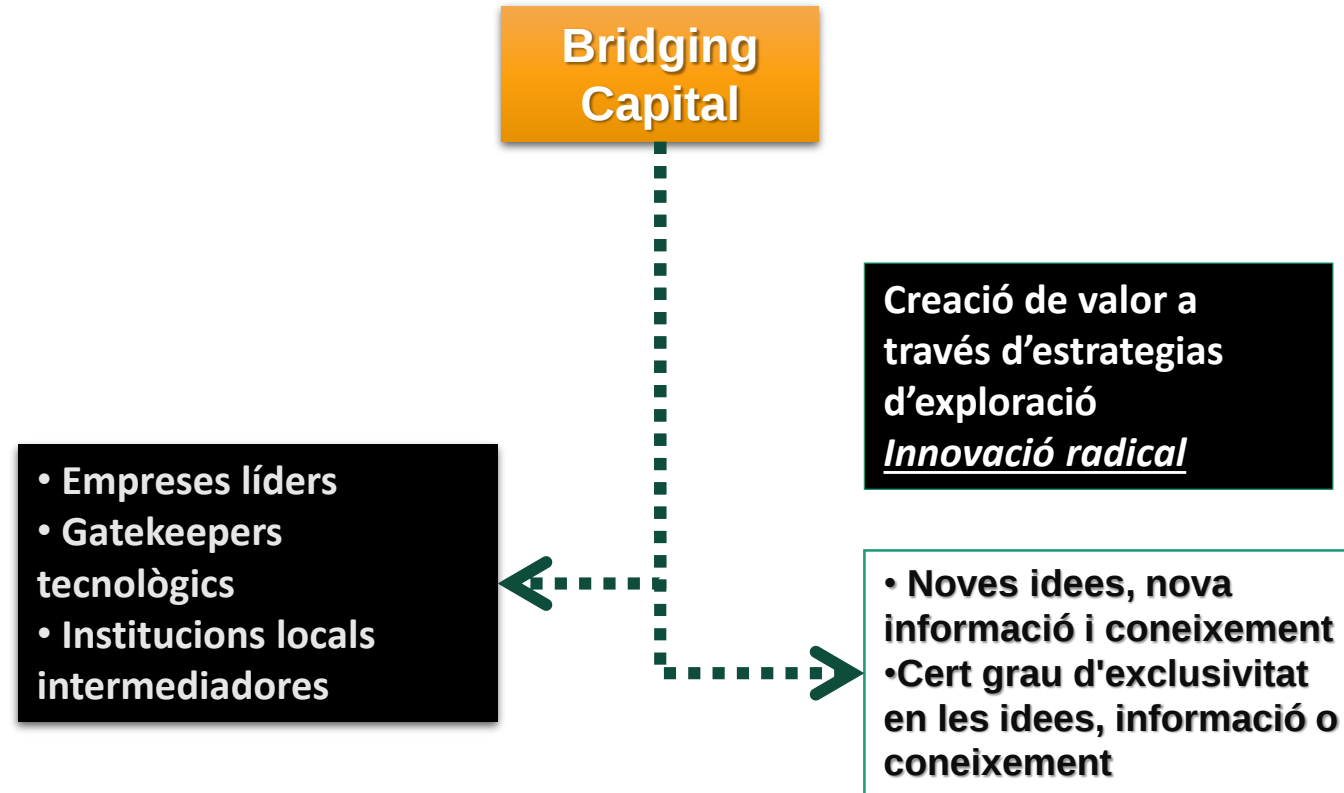

Xarxes on un actor està connectat amb actors o subxarxes d'actors que no estan connectats entre si. Són xarxes disperses amb enllaços febles entre els seus actors. En aquesta situació, els actors eviten repeticions redundants, poc útils, i poden accedir a informació nova i exclusiva.

CONFIGURACIONS DEL CAPITAL SOCIAL

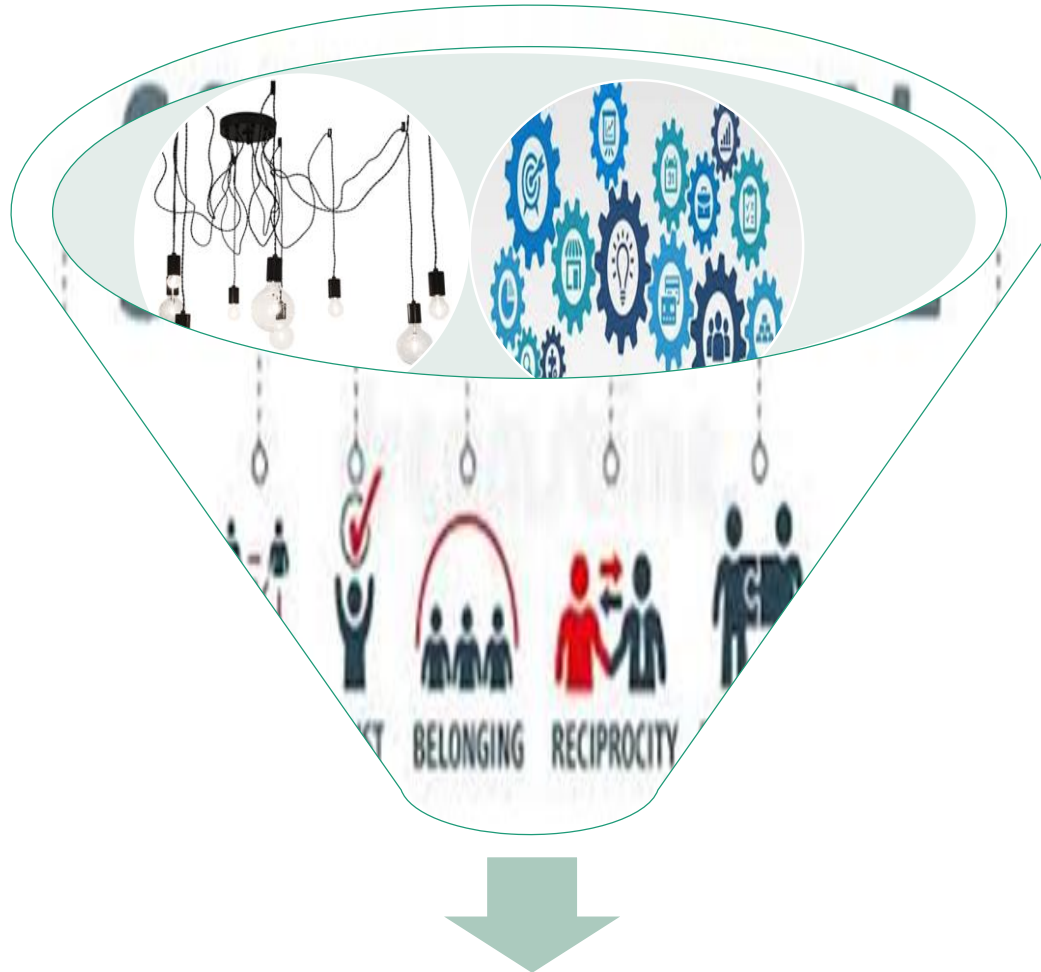

CONFIGURACIONS DEL CAPITAL SOCIAL

COMENTARIS FINALS

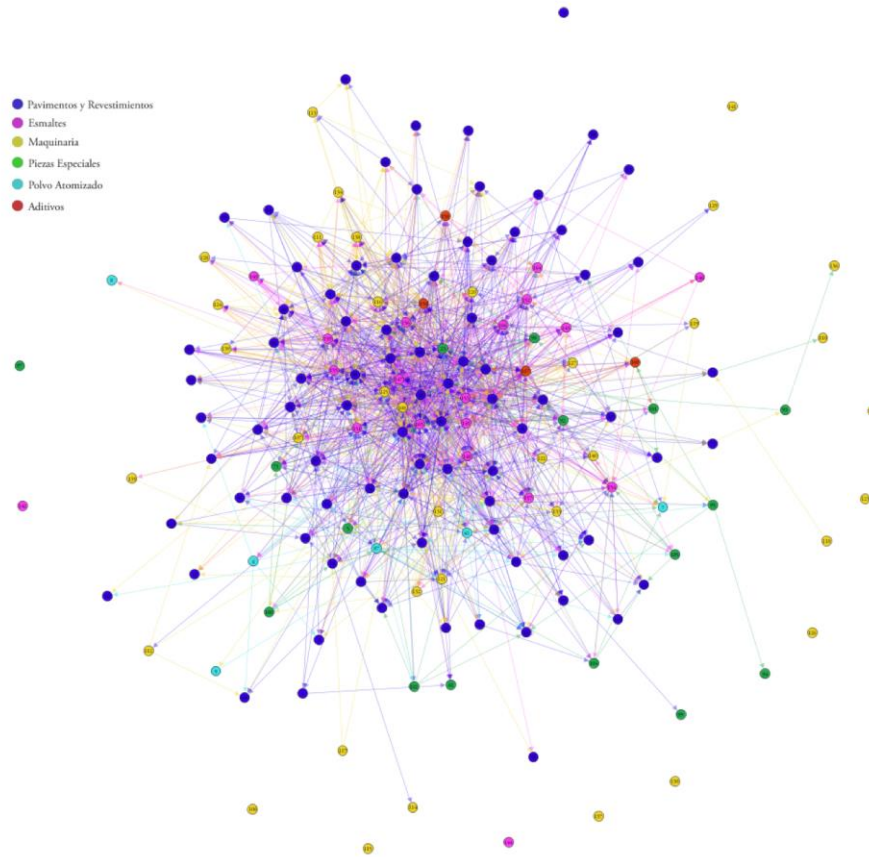
Bases del desenvolupament territorial

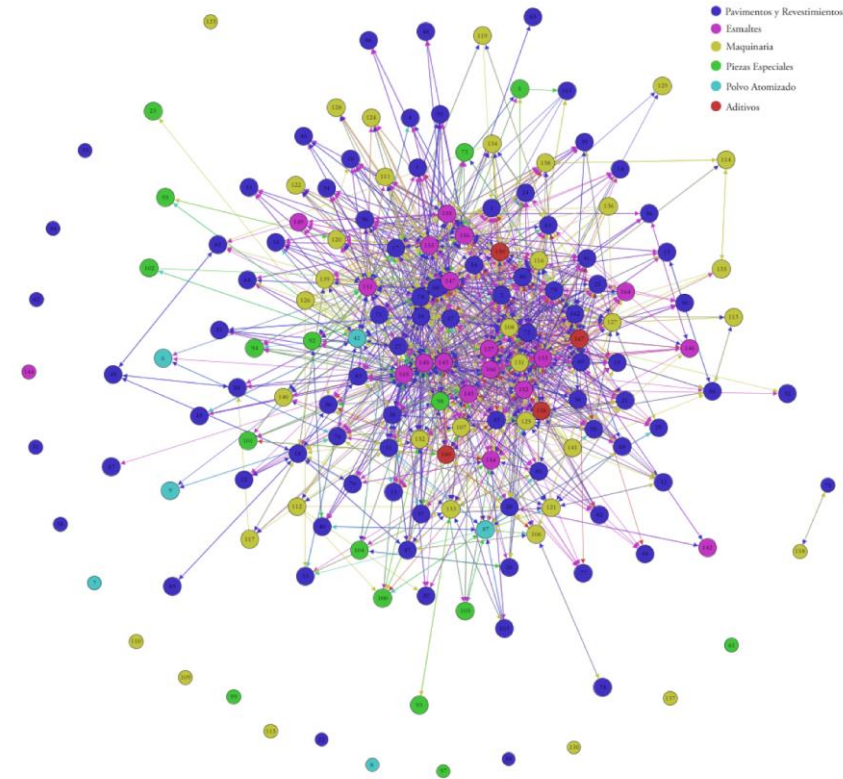
Als **clústers**, gràcies a la proximitat, les empreses poden accedir de forma a les fonts externes de coneixement (innovacions). La proximitat afavoreix el **bonded capital** i algunes empreses i institucions també poden generar **bridging capital**.

Exemples de xarxes socials (clúster ceràmic)

Xarxa de *coneixement de negoci*

Xarxa de *coneixement tecnològic*

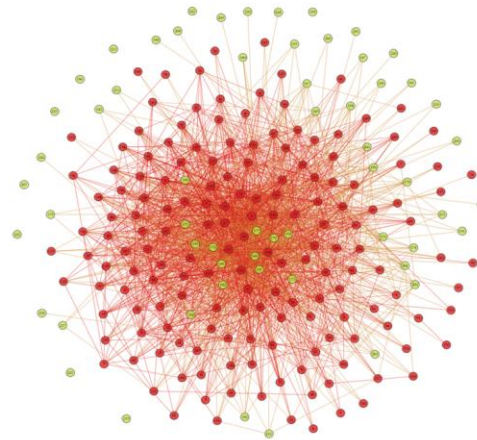
Exemples de xarxes socials (clúster ceràmic)

Xarxa de *coneixement de negoci*

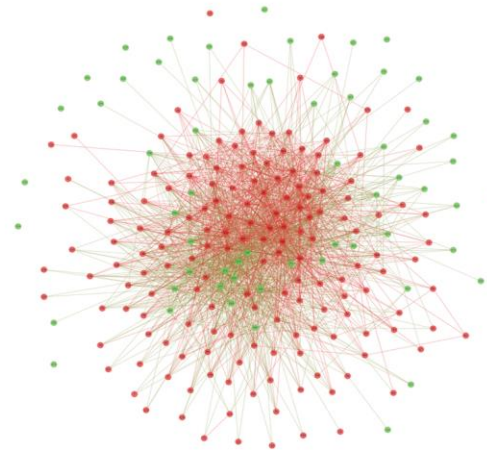
Xarxa de *coneixement tecnològic*

Supporting
Organizations
+
Firms

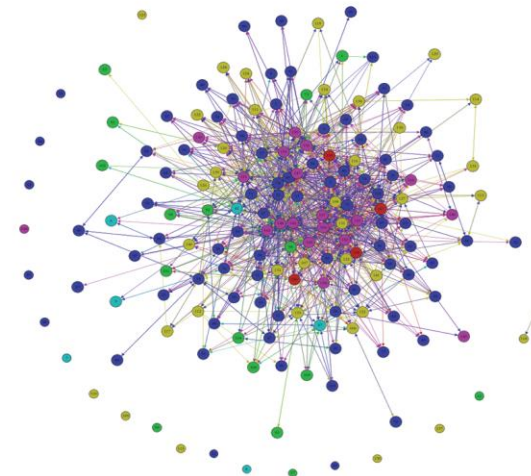
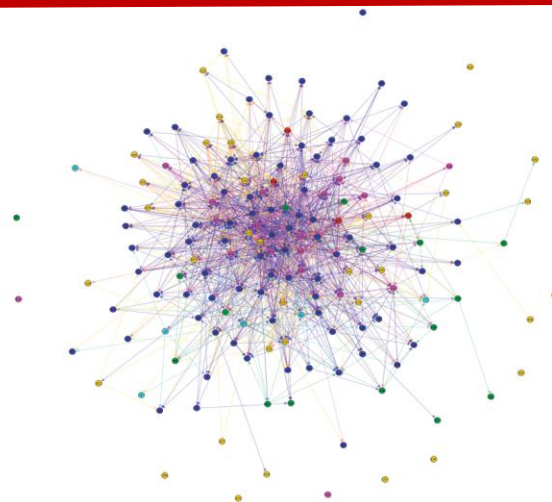
Business Information

Technical Knowledge

Firms

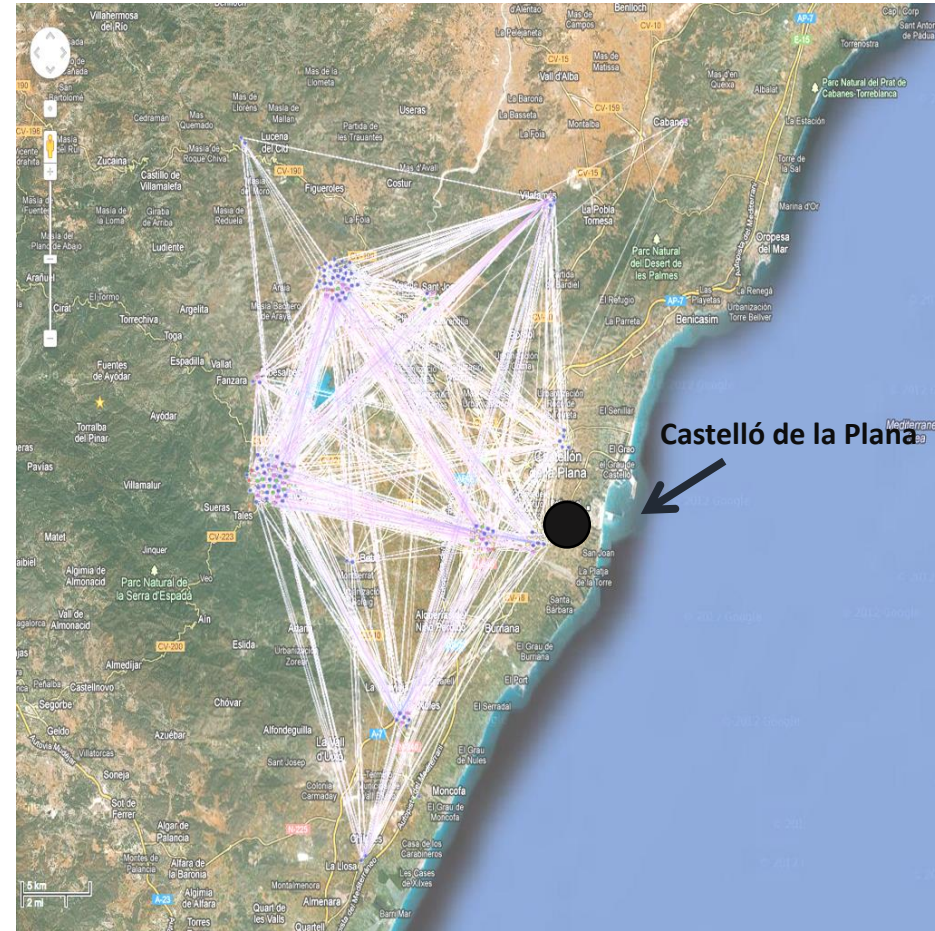

Exemples de xarxes socials (clúster ceràmic)

Xarxa de *coneixement de negoci*

Xarxa de *coneixement tecnològic*

4

La implementació d'una política de clústers

La clusterització,

Consistiria en la implementació d'un conjunt de ***polítiques*** per promocionar, crear, reforçar i millorar les aglomeracions territorials d'empreses susceptibles de ser identificades com a ***clústers***.

Per què política?, la innovació en el context valencià requereix la coordinació i promoció l'administració per corregir les fallides (errades) del mercat.

Per què clusters?, El clúster és una unitat de referència d'intervenció política.

Experiències de polítiques de clústers en diversos contextos

Per part de la Comissió Europea les **direccions generals la Política Regional, Empresa i Indústria i de Recerca i Innovació** han estat els principals responsables. De fet, s'han implementat diverses accions i iniciatives en el context de les prioritats dels programes concrets.

Els objectius d'ordre superior de la Comissió Europea són set:

- (1) millora de les condicions dels clústers
- (2) facilitar la transferència de coneixement i tecnologia entre ells
- (3) l'augment de la dinàmica de la innovació i l'aplicació de projectes de recerca
- (4) promoció de la cooperació pràctica entre els grups existents en l'àmbit europeu
- (5) augmentar l'excel·lència i l'eficiència de les organitzacions de gestió de clústers
- (6) millorar la informació sobre els clústers europeus i les organitzacions de gestió de clúster a través de portals d'informació i cooperació i finalment,
- (7) Una cooperació més estreta entre les regions, institucions i representants polítics.

El desenvolupament del *Programa d'Excel·lència Clúster* té com a objectiu aplicar plenament l'orientació estratègica de les polítiques de clústers com a instrument de transformació econòmica i d'estratègies d'especialització intel·ligent, i de creació de capacitats a nivell de la UE

L' Observatori Europeu des Clústers és l'organisme encarregat del subministrament de dades de les regions i específics dels clústers.

Experiències de polítiques de clústers en diversos contextos

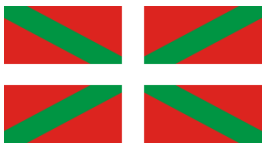

- 1) Si bé en un primer període la política de clústers es va centrar en aquells **casos amb un fort arrelament territorial** que es van identificar com els anomenats *microclústers*.
- 2) Després, s'ha evolucionat cap a un model més ampli i basat en **iniciatives més transversals**, també d'àmbit territorial més ampli. Aquests clústers han estat definits no només dintre d'una cadena de valor tradicional, sinó que també d'altres elements com ara: un mercat final, una opció estratègica o una base tecnològica comuna. En tot cas, els principis fonamentals i els resultats a assolir per la política de clúster com són el manteniment del diàleg estratègic amb les empreses i el caràcter d'impuls públic amb lideratge privat en el llarg termini de les iniciatives.

L'any 2014 es va posar en marxa el **Programa Catalunya Clústers** amb l'objectiu principal de donar un marc més estable i consistent a les polítiques de clúster i racionalitzar l'ecosistema de les organitzacions clúster existents

RELACIÓ DE CLUSTERS IDENTIFICATS I EN FUNCIONAMENT EN CATALUNYA (30 CLUSTERS)

Activitat clúster	Denominació
Clúster de l'aigua	CWP – Catalan Water Partnership
Clúster de l'automoció	CIAC Clúster de la Indústria d'Automoció de Catalunya
Clúster de la bellesa	Beauty Cluster Barcelona
Clúster de béns d'equip	CEQUIP
Clúster de biotecnologia	Catalonia BIO
Clúster del sector carni porcí	INNOVACC – Associació catalana d'innovació del sector carni porcí
Clúster de curtidors	Igualada Leather Cluster Barcelona
Clúster Digital	Associació Clúster Digital de Catalunya
Clúster del disseny	BDIC– Barcelona Design Innovation Cluster
Clúster de la domòtica	DOMOTYS Clúster de la domòtica, immòtica i smartcities
Clúster TIC Educació	EDUTECH
Cluster Clúster d'eficiència energètica	CEEC – Clúster d'eficiència energètica de Catalunya
Clúster de la indústria de l'esport	INDESCAT – Catalan Sport Cluster
Clúster ferroviari	Railgrup
Clúster energia solar	SOLARTYS Clúster de l'energia solar
Clúster Foodservice	Foodservice clúster
Clúster Gourmet	Catalonia Gourmet
Clúster hàbitat	HCB Habitat Cluster Barcelona
Clúster d'il·luminació	CICAT Clúster d'Il·luminació de Catalunya
Clúster de materials avançats	MAV Clúster de Materials Avançats de Catalunya
Clúster català dels mitjans de producció agrícola	FEMAC Associació de fabricants exportadors de maquinaria agrícola de Catalunya
Clúster moble	CENFIM Centre de Difusió Tecnològica de la Fusta i el Moble de Catalunya.
Clúster de nutrició i salut	AINS Associació empresarial innovadora Nutrició i Salut
Clúster òptica i fotònica.	SECPhO – Light Technologies Cluster
Clúster de packaging	PACKAGING Cluster
Clúster de productes infantils	KID'S Clúster
Clúster de salut mental	Clúster de Salut Mental de Catalunya
Clúster de les tecnologies de la salut	Health Tech Cluster
Clúster moda	MODACC Clúster Català de Moda
Clúster de vins i caves	INNOVI – Clúster Vitivinícola Català

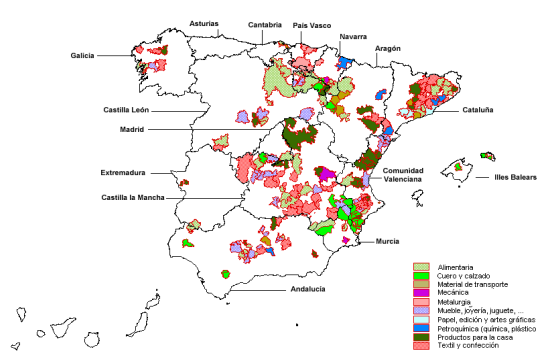
Per tal de descriure l'evolució de les polítiques de clústers al País Basc, cal distingir diverses etapes o períodes diferenciats:

- (1) A partir de l'any 1992, s'estableixen **les dues primeres associacions de clúster**, i a les s'afegirien altres deu en els anys posteriors.
- (2) En el 2000 es produeix un canvi significatiu en la política i particularment en la metodologia utilitzada per gestionar la política de clústers. Després de gairebé una dècada d'aplicació d'aquesta política, es va desenvolupar **un nou marc d'intervenció** on es posa l'èmfasi en el procés de **planificació estratègica de les associacions**.
- (3) En tercer lloc, el 2008 el focus de la política es va traslladar a l'ampliació dels sectors on s'havia d'aplicar. S'incorpora la noció de política **pre-clúster** per identificar nous grups d'empreses que poden ser potencial futurs clústers.
- (4) Finalment, el 2011, una nova iniciativa *inter-clúster* es va posar en marxa amb l'objectiu de fomentar **la col·laboració entre els diversos clústers**. Així, mentre que la política de clústers i els propis clústers han estat objecte de diverses modificacions i evolucions, la política ha estat activa i vigent fins l'actualitat. .

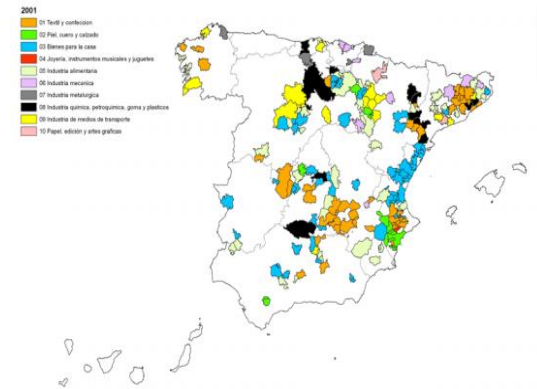
Taula 3: Relació de clústers identificats i en funcionament en el País Basc (11 prioritaris; 10 preclusters)).

Tipus de clúster	Denominació, institució i any de constitució
Cluster prioritari	Home Appliances ACEDE 1992
Cluster prioritari	Automotive ACICAE 1993
Cluster prioritari	Energy CLUSTER ENERGIA 1996
Cluster prioritari	Aerospace HEGAN 1997
Cluster prioritari	Maritime FORO MARITIMO 1997
Cluster prioritari	Machine Tool Manufacturers AFM 1992
Cluster prioritari	Paper CLUSTER PAPEL 1998
Cluster prioritari	Environment ACLIMA 1995
Cluster prioritari	Port of Bilbao UNIPORT 1995
Cluster prioritari	Telecommunications GAIA 1996
Cluster prioritari	Audiovisual EIKEN 2004
Cluster prioritari	Transport and Logistics CLUSTERTIL 2005 108
Pre-cluster	Food CLUSTER DE ALIMENTACION DE EUSKADI 2008
Pre-cluster	Iron and Steel foundry FEAF 2009
Pre-cluster	Biosciences BIOBASQUE 2006/2009
Pre-cluster	Habitat and Contract HABIC 2009
Pre-cluster	Forging and Casting SIFE 2009
Pre-cluster	Construction ERAIKUNE 2010
Pre-cluster	Hand Tools HERRAMEX 2010
Pre-cluster	Steel production SIDEREX 2010
Pre-cluster	Languages LANGUNE 2012
Pre-cluster	Railways MAFEX 2012

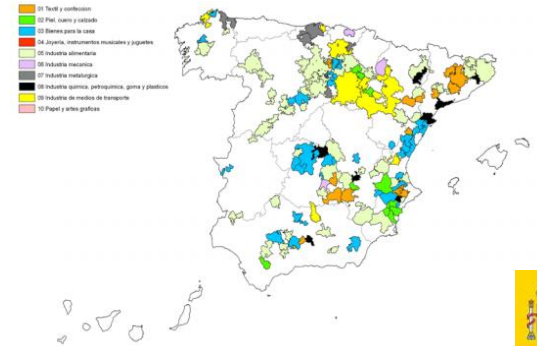
L'economia valenciana des de la perspectiva dels clústers

1995

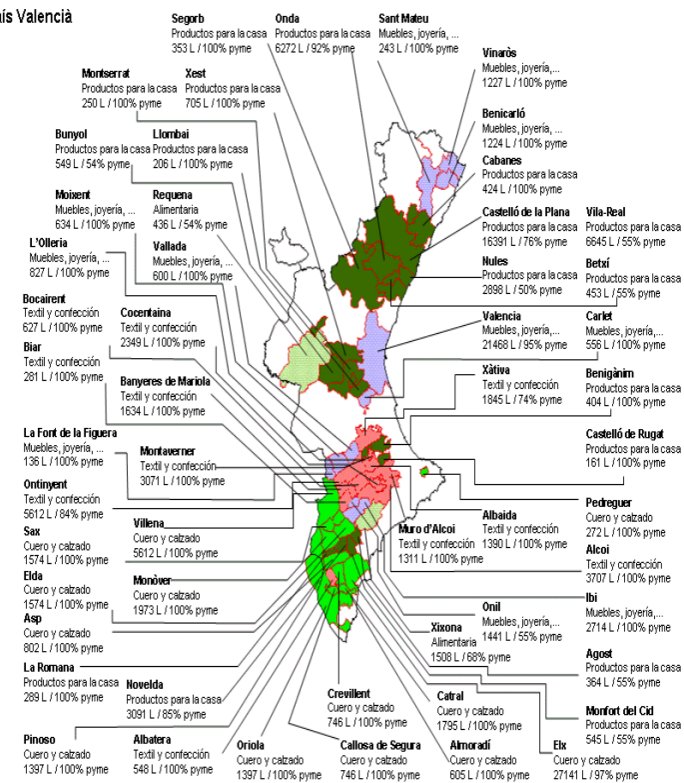
2001

2011

Llistats de districtes industrials (més tard, les agrupacions d'Empreses Innovadores)

País Valencià

LA DEFINICIÓ (IDENTIFICACIÓ) DE CLÚSTER

- 1) **Especialització productiva** (caldria una certa concentració d'activitats en un sector productiu i altres relacionats i auxiliars.
- 2) **Activitats de creació de valor (innovació)**. És important que s'haja demostrat una certa capacitat de generar activitats de valor, i que a més a més pugu+en ser tractores d'altres activitats.
- 3) **Arrelament a un territori**. És important la seua adhesió a un territori concret que li done suport social. Estem parlant de processos en molts casos emergents del propi territori.
- 4) **Presencia de PIMEs**. Encara que no és una condició excloent, és important mantenir un cert equilibri en les dimensions empresarials per evitar asimetries en els intercanvis. De fet el clúster permet a empreses les superar les limitacions d'escala.
- 5) **Presència d'un entramat institucional**. Les institucions locals i organitzacions de suport són part activa del desenvolupament del clúster.

Per on començar?

L'esquema de treball consisteix en les següents fases:

- *Descripció d'activitats que poden ser incloses en el sector (llista d'activitats)*
- *Mapa institucions clau (patronals, instituts investigació...)*
- *Localització i concentració geogràfica*
- *Interaccions amb altres sectors*
- *Principals innovacions*
- *Grau d'internacionalització, globalització*
- *Necessitats de suport públic*
- *Valoració de la seua importància (volum de negoci, empleats, en. Empreses)*
- *Claus del seu potencial creixement*
- *Nom de persones representatives per ampliar informació*
- *Altres observacions interessants*

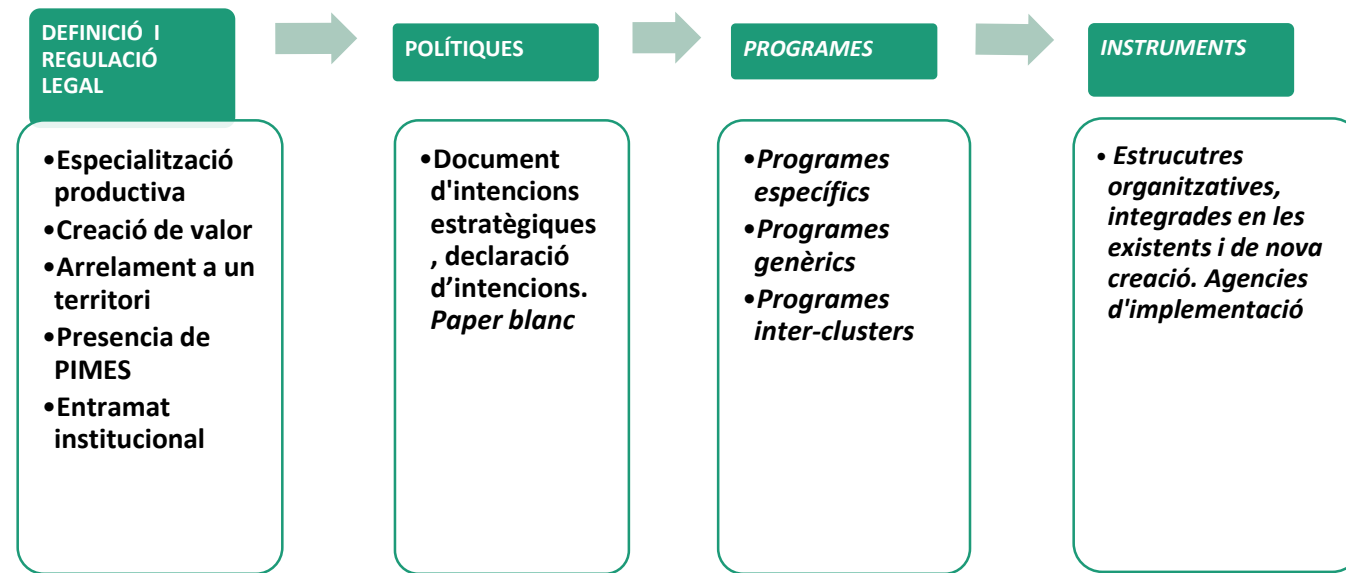
Per on començar?

- 1.- Sectors industrials** Clúster sabata; clúster joguets, clúster tèxtil i clúster ceràmic. Incrementar l'especialització i transversalitat. Nous segments, Control dels canals de distribució i potenciació de marques. Innovacions radicals. Ibi (Joguets/plàstic); Xixona (Alimentació); Alcoi/Ontinyent (Tèxtil); Baix Maestrat (Moble); L'Horta de València (Moble); Castelló (Taulell); Novelda (Marbre); Elx/Elda/Villena (Calcer).
- 2.- Sectors emergents** que podrien ser rellevants relacionats GESTIÓ DE L'AIGUA: tecnologia de l'aigua, des del reg a la distribució, la desalació, la depuració i la reutilització. LOGÍSTICA, cadena de subministrament, transport per carretera, tren, gestió portuària. Nous sectors intensius en coneixement al voltant de la salut (biotecnologia); El cas de l'IVI. Sector de tecnologia sanitària.
- 3.- Sector/clúster tecnològic (transversal)** El clúster tecnològic basat en *start-ups*, apostar per la creació d'un clúster tecnològic transversal que alimenta a d'altres altres sectors, a partir de l'entorn tecnològic i científic: Universitat, Parcs tecnològics, Instituts tecnològics, IVACE, etc. Contractes i patents, llicències. Connectat amb els sectors tradicionals.
- 4.- Sector de la construcció** basat en la rehabilitació més que en obra nova. Innovació, domòtica per a la millorar la gestió energètica i la qualitat de vida dels seus habitants. Nous segments de mercat, p.e. habitatges adaptats a persones amb problemes de mobilitat. Obra civil, Indústria d'equipaments per a llar, reparació i manteniment d'edificis.
- 5.- Sector energètic:** Iberdrola, Gas Natural, BP Oil, Ube Chemical, Saggas i Red Eléctrica Española. Delimitar impacte en l'estructura econòmica local. Anàlisi dels beneficis socials. Potencial focalització en energies renovables. Productors d'energia locals (com ara la Cooperativa d'Alginet o La Cooperativa Eléctrica de Crevillent).
- 6.- Sector turístic.** Oferta d'un turisme especialitzat, aprofitant els avantatges competitius del territori. Atendre als canvis en l'estructura d'edat. Potenciar clústers de turisme en salut, esportiu, cultural, rural (ecològic), etc.. Reconsiderar Benidorm.
- 7.- Sector agroalimentari**, el canvi passa per un producte diferenciat, basat en elements ecològics, distintius, amb una demanda segmentada. Control dels processos de distribució de producte i promoció de marca; sinèrgies amb agroalimentari, plàstics, embalatges. Trobar sinèrgies entre sector agrari i la distribució, model cooperativista. Agricultura biològica o ecològica. biotecnologia verda, la cosmètica; quarta gamma.

Per on començar?

La implementació d'una política de clústers per a l'economia valenciana

Components de la política de clústers

La implementació d'una política de clústers per a l'economia valenciana

Per on començar?

Intervenció clúster individualitzada

Com a reflexió final,

*Es pot dir que més enllà d'altres consideracions, els clústers signifiquen una alternativa de desenvolupament d'un territori que en contrast amb el desenvolupament induït per les grans empreses integrades. Aquesta via de desenvolupament, s'ha mostrat com un desenvolupament que **genera valor** i també permet la seua **apropriació local**, és **equilibrat**, basat en **l'emprenedoria** amb una activa presència del **capital social** i que postula la necessitat de **cooperació** i de la rellevància de la **governança del territori**.*

Moltes gràcies